

KAI KURIOS ZIETELOS TARMĖS YPATYBĖS

A. VIDUGIRIS

1957 m. portatyviniu magnetofonu užrašyta keletas tekstu iš Zietelos tarmės (pietvakarių Baltarusijos TSR), kuri pastaruoju metu visai jau baigia nykti. Remiantis šiais tekstais čia nurodomos kai kurios svarbesnės tarmės fonetikos, morfologijos ypatybės ir duodamas tekstuose sutinkamų mažai žinomų žodžių bei skolinių žodynėlis.

Zietelos tarmės vokalizmas ir konsonantizmas turi ypatybių, kurios, iš vienos pusės, sieja šią tarmę su pietvakarių aukštaičiais, iš kitos pusės – su dzūkais ir rytiniais aukštaičiais. Tarmės morfologija yra išlaikiusi nemaža senovinių ypatybių: vartojami visi keturi vietininkai, savybiniai įvardžiai, atematiniai veiksmažodžiai. Išskiria veiksmažodžio „būti“ būtojo kartinio laiko trečias asmuo *būt(i)* (buvo), prielinksnių *sa*, *pie*, prieveiksnių daryba ir kt.

Tarmėje, ypač fonetikoje ir leksikoje, žymi slavų kalbų įtaka. Dėl to, kad Zietelos lietuvių kalba nebėra gyvoji, tarminėje medžiagoje gausu svyravimų ir nenuoseklumų.

Baltarusijos TSR Gardino srityje Zietelos (taris *Zietela*, *Zī'tela*, bltr. *Дзятлово*, *Дытлово*, 1. *Zdzięcioł*) rajone yra du sodžiai, kuriuose galima rasti lietuviškai mokančių ir kalbančių senesnio amžiaus žmonių. Ši lietuvių kalbos sala, nutolusi nuo Lietuvos TSR sienos per 80 km į pietus (apie 150 km nuo Vilniaus, apie 50 km nuo Lydos ir apie 20 km už Nemuno) yra viena iš toliausią iki šiol žinomų lietuvių kalbos gyvavimo vietų už mūsų respublikos ribų. Kai kurių kalbininkų ir istorikų ji laikoma vienu senosios baltų etnografinės teritorijos liudininku. Lietuviškai kalbančių vietovių nuo šios salos yra į šiaurę už 60–80 km, pvz., *Laz(d)ūnų* ir *Daunorių* apyl. (Jūrutiškių raj.)¹, *Ramaškonių*, *Dainavōs*, *Bastūnų*, *Varanāvo* apyl. (Varanāvo raj.), *Žirmūnų*, *Kazokiškių*, *Pamedės*, *Užūbalių*, *Pelesōs*, *Ródūnės* apyl. (Ródūnės raj.).

Patogumo ir tradicijos dėlei ši lietuvių kalbos sala vadinama rajono centro vardu — *Zietelos* tarme, nors iš tikrujų lietuviškai kalbančių žmonių dabar tėra tik šiaurinėje Zietelos pusėje — *Zasečių* (taris *Zasēčai* (gal iš *Zaq-sečai*), *Zosēčai*, *Zasiēčai*, *Zasēčai*, *Zasiētē*, bltr. *Zacémbe*) (3 km į šiaurę) ir

¹ Plg. J. Senkus, Kai kurie Lazūnų tarmės ypatumai. — „Lietuvos TSR Mokslo akademijos Darbai“, Serija A, 1, 180—193, Vilnius, 1958.

Pagirių (taria *Pagiřai*, *Pagirał*, *Pagirī's*, bltr. *Погиры*) (8 km į šiaurę) sodžiuose. Žmonių pasakojimu, seniau, t. y. prieš pirmąjį pasaulinį karą ir anksčiau, lietuviškai kalbėję penki, o gal ir daugiau sodžių, būtent: Zasečiai, Pagiriai, Narčiai (taria *Narčał*, *Narčał*, bltr. *Норцевичи*), Kurpešai (taria *Kürpešai*, *Kurpešai*, *Kürpešos*, bltr. *Курпешу*), Dainava (taria *Dainavà*, *Dainuvà*, bltr. *Дайевъ*, *Ямаязъ*, 1. *Jácievž*) ir kt.

E. Volteris Zietelos dvaro inventoriaus 1580 metų sąrašuose randa lietuviškų pavidžių ne tik anksčiau minėtuose sodžiuose, bet ir pačioje Zieteloje, Strēloje (taria *Strélà*, bltr. *Стрелá*) (9 km į vakarus nuo Zietelos), Aleknavičiuose (taria *Alēknavičai*, *Alōchnavičai*, bltr. *Олехновичи*) ir kitur. 1886 m. statistikos duomenimis čia dar buvę 1156 lietuviai².

Prof. K. Büga, apsilankęs čia 1906 m., pažymi, kad lietuviškai susikalbėti buvę galima vien Zasečiuose su 400 gyventojų, o kita tiek nors ir lietuviškai nebekalbėj, bet dar daug ką iš kalbos tebesupratę. Pagirių ir Narčių sodžiuose lietuviškai tebekalbėj tuo metu daugiau kaip šimtas žmonių³.

1933 m. čia lankėsis A. Valaitis rado Zasečiuose dar 31 šeimą, kalbančią tarp savęs (ir su savo vaikais) lietuviškai (95 suaugę ir 25 vaikai), ir 80 šeimų, kuriose senieji kalbėję lietuviškai, o jaunimas — daugiau baltarusiškai (245 suauge ir 175 jauni), tačiau visos kitos 67 šeimos (309 asmenys) lietuviškai nebekalbėj. Narčiuose mirusi paskutinė lietuviškai mokėjusi moteris 1929 m., o Pagiriuose lietuviškai kalbėję tik du seniai. Lietuviškai kalbančių žmonių dar buvę Žybartauščinos dvare (liet. *Žibartauščina*, bltr. *Жубартовщина*, 1. *Żybartowszczyzna*) (1 km nuo Zietelos į šiaurę), o Girninkuose (taria *Girni:kai*, bltr. *Гирники*, 1. *Hirníki*), Vezaučiuje (taria *Vezáučus*, *Vezáučis*, *Vezáučai*, *Jezáučis*, bltr. *Везаве́ць*, *Езаве́ць*, 1. *Wieżowiec*) (7—8 km į pietvakarius nuo Zietelos), Giedgaluose (taria *Giédgala*, *Giedgálai*, *Giezgálai*, bltr. *Гедгалы*) ir kitur lietuvių kalba jau seniai išnykusি.⁴

Šiuo metu lietuviškai mokančių ir kalbančių daugiausia yra Zasečių sodžiuje (apie 30 žmonių, neskaitant lietuviškai suprantančių, kurių yra trigubai daugiau; tarmei užrašinėti tinkamų žmonių surasta tik apie 12—15 žmonių).

Iš Pagirių sodžiaus yra dvi gerai lietuviškai kalbančios seserys, o silpniai kalbančių ar suprantančių galima būtų priskaityti ir daugiau. Šiuo metu viena pagiriškė, būtent, P. Chaleckienė-Dicevičiūtė (94 m. amž.) gyvena Zieteloje, o jos sesuo M. Vasiukevičienė-Dicevičiūtė (82 m. amž.) — Rybokų sodžiuje (6 km į rytus nuo Zietelos). Narčių sodžiuje yra keletas lietuviškai suprantančių, bet sunkiai lietuviškai kalbančių senukų, todėl jie tarmės užrašymui teturi labai mažą reikšmęs.

Pasak vietinių žmonių stipriausiai prie lietuvių kalbos nykimo čia prisiđeiusi lenkų okupacijos metu varyta lietuvių kalbos draudimo ir niekinimo

² E. Wolter, Die Litauer im Kreise Slonim Gouv. Grodno. — „Mitteilungen der Litauischen litterarischen Gesellschaft“, 4, 166—169, Heidelberg, 1899.

³ K. Büga, Lietuvos rytų saloje. — „Lietuvos ūkininkas“, Nr. 41, 498—500, Vilnius, 1906.

⁴ A. Valaitis, A. Mickevičiaus gimtųjų vietų lietuviai (apie Zasečių — Zytelos lietuvius). — „Lietuvos Aidas“, Nr. 209, 3, Vilnius, 1938.

akcija. Daug paveikusios ir ekonominės sąlygos: visos pačios tvirčiausios Zasečių lietuviškos šeimos žemės reformos metu (1932—1939 m.) pirmiausia buvusios išskirstytos vienkiemiais, nemaža lietuvių išvažinėjė ir žuvę II-ojo pasaulinio karo metu, kita dalis pokario metais užsirašiusi lenkais ir išvažiavusi į Lenkiją. Dauguma tarmės atstovų turi daugiau kaip 60 metų, o jaunesnių tėrų tik keletas. Taigi, lietuvių kalba šioje saloje gyvena paskutiniųias savo gyvavimo dienas.

Renkant dialektologinio lietuvių kalbos atlaso medžiagą, susidomėta ir sparčiai nykstančių lietuvių kalbos tarmių tyrimu už administracinių mūsų respublikos sienos, kaip antai: Ąpsos (Brėslavos ir Výdžių raj.), Kamajų ir Lešitupio apyl. (Pastovių ir Svýrių raj.), Gervėčių ir Rimdžiūnų apyl. (Astravo raj.), Azérkų k. (Gařdino raj.) ir anksčiau minėtuose raj. Maždaug nuo 1950 m. tyrinėjimo tikslais į šias salas lankosi respublikos kalbininkai, tautosakininkai ir etnografai. Pavyzdžiui, vien į Zietelą buvo atvykę net keturios ekspedicijos, neskaitant keleto atskirų kalbininkų išvykų. Žymiausia jų buvo 1955 m. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto suorganizuota dialektologinė — tautosakinė ekspedicija, kurios metu užrašyta magnetofonu nemaža tekštų. Nors lietuvių kalbos ir literatūros institute ir pas atskirus kalbininkus apie šią tarmę yra jau prisikaupę nemažai medžiagos, bet be P. Arumos tekštų, išleistų Estijoje, ir Ch. Stango trumpo šios tarmės aprašo, atspausdinčio Norvegijoje,⁵ ligi šiol nėra nieko Lietuvoje skelbtą.

Ši nuo senų laikų Zietelos apylinkėse užsilikusi lietuvių kalbos sala kartu su kitomis panašiose sąlygose esančiomis lietuvių kalbos salomis savo archaiškomis morfoliginėmis formomis, savitais žodžių darybos būdais, skirtinė leksika ir kt. yra labai vertinga medžiaga lietuvių kalbos mokslui.

Čia duodama pora buitinį pasakojimą, užrašytą 1957 m. portatyviniu magnetofonu iš geriausią Zietelos tarmės atstovių: Burokienės Marijonos iš Zasečių ir Chaleckienės Petronėlės iš Pagirių.

Burokienė-Glubokaitė Marijona, 68 m. amž., gimė ir beveik visą amžių pragyveno Zasečių sodžiuje. Keletą metų tarnavo pas lenkų ir rusų ponus, du kartus buvo Vilniuje, pirmojo pasaulinio karo metu buvo emigravusi nuo fronto į Rusijos gilumą. Moka kalbėti ir skaityti rusiškai, lenkiškai ir lietuviškai. 1958 m. išvyko į Lenkiją.

Chaleckienė (bltr. Chaleckaja)-Dicevičiūtė Petronėlė, 94 m. amž., gimusi ir augusi Pagirių sodžiuje. Ilgai tarnavo pas lenkų ponus Zieteloje ir Volkoviske. Ji gražiausiai iš visų pagiriškių kalba lietuviškai. Labai mėgsta pasakoti. Gyvena Zieteloje.

Mėginant charakterizuoti tarmę, pirmiausia reikia pastebėti dideli šia tarme kalbančių nepastovumą ir įvairumą. Kadangi visose gyvenimo srityse vartojama daugiausia vietinė baltarusių tarmė, o lietuviškai bekalba tik retkarčiais susitikę senieji kaimynai, giminės ir vienas kitas asmuo tarp savęs šeimoje, todėl daugelis tarmės atstovų yra praradę teisingą lietuvių kalbos

⁵ P. Arumaa, *Litauische mundartliche Texte aus Wilnaer Gegend*, 41—53, 68—75, Dorpat, 1931; Chr. S. Stang, *Die litauische Mundart von Zasēčiai im Gebiet von Wilna*. — „Norsk Tidsskrift for Språkvidenskap“, Bind XVIII, 171—201.

jausmą. Dėl to labai dažnai skiriasi ne tik vieno žmogaus kalba nuo kito, bet daug nevienodumų ir nesutapimų pasitaiko vieno ir to paties tarmės atstovo kalboje. Pavyzdžiu, kartais nevienodai kirčiuojamas tas pats žodis: *nēkaltas* || *nekalitas*, *paršai* || *pařšai*, *pigūs* || *pigu's*, *vištōs* || *víštos*, *dīrba* || *dīrba*, *bł̄inuś* || *bli·nùs*; maišoma giminė: *dúonas* || *dúona*, *kunōdai* || *kunōdos* (bulvės), *asmōkai* || *asmōkos* (pinigai), *bazn̄īčai* || *bazn̄īčos*, *vúogai* || *vúogos*, *seseraī* || *sēserés*⁶ ir kt.

Kartais dėl tokio įvairavimų (taip pat dėl dažnų slavų k. clementų įtakos) yra net sunku nustatyti norminę tarmės fonemą ar lyti. Tačiau šie kalboje dėl vienokių ar kitokių priežasčių sutinkami nevienodumai nėra reguliarus pobūdžio ir neneigia Zietelos tarmės kaip sistemos egzistavimo, jos savarankiškumo. Štai keletas jos ypatybių, kurių nemažą dalį galima sutikti žemiau spausdinamuose tekstuose.

Vokalizmas. Literatūrinės kalbos vadinamieji nosiniai garsai *a*⁷, *e* ir garsų junginiai *am*, *an*, *em*, *en* neverčiami *u* (ū, ū), *i* (i, y), ir *um*, *un*, *im*, *in*: *grā̄štas*, *zā̄sēs*, *katrā̄*, *gálva**, *tē̄sa* (tempia, traukia), *ištēzdinējā* (ištraukia, sugeria), *sé̄mti*, *šēnētē*, *rañt*, *rañtis* (lazda), *támsus*, *sám̄tis*, *inkándo*, *rañkos*, *peñkos*, *tankù*. Pagal tai ši tarmė prisišlietę prie pietinių vakarų aukštaičių tarmės. Tačiau kitomis ypatybėmis Zietelos tarmė atskiria nuo vakarų aukštaičių tarmės. Pavyzdžiu, skirtingai nuo lk. čia kirčiuojama aukštėsnysis būdvardžių laipsnis: *senēsnis*, *senēsné*, *gražāsnis*, *gražāsné*, *didēsnis*, *didēsné*, ir trumpos šaknies bendratis: *kāst(i)*, *nēšt(i)*, *vēšt(i)*, *rāst(i)*.

Literatūrinės kalbos garsai *o* ir ē tarmėje neretai išverčiami dvibalsiais *uo* ir *iē* (dažniau *uo*, *iē*) *žuōdis*, *núori*, *kúoja*, *šúoka*, *bruolukas*, *iznuoriēj*, *jiēmē*, *daržiniē*, *turiēj*, *adbiégādu*. Tačiau šis dvibalsinimas nėra nuoseklus: dažnai vienas ir tas pats tarmės atstovas vieną kartą ryškiai sudvibalsina, kitą kartą ištaria jau nesudvibalsinęs arba sudvibalsina labai neryškiai. Todėl tekstuose ši ypatybė pažymėta tik ryškesniais atvejais.

Vietoj lk. *o* pasitaiko dvibalsis *ou*. Tačiau šis reiškinys téra pastebimas tik dvejuose žodžiuose ir iš jų padarytose formose: *toulì~toli*, *toulèst* (toliau), *soudít~sodint*, *pasoudināū*, šalia *toll*, *sodít*.

Kitur nekirčiuotas *o* retkarčiais sutrumpėja ir yra ištariamas kaip *u*, pvz.: *kukaī*, *tuķaī* (vn. naud.), *kuplōnas* (kunigas), *kudēl~kodēl*.

Lk. garsas *e* žodžio pradžioje atliepia tarmės garsą *a*: *agl̄nē*, *āžaras*, *āna*, *āšis*, *apusē*. Įvairose padėtyse lk. garsas *e* nedėsningai (dažniausia ilgai ištariamas) paplatėja, īgaudamas *a* atspalvį (žymima *œ*)⁸: *nēša*, *mēs*, *mētai*, *kumēlē*, *gēra~geria*, *svirnēlis*, *vēlēsnis*, *blogēsné*, *nesidailē~nesidale*, *kātē*.

⁶ Transkripcija vartojama suprastinta. Priegaidės ženklas garsams *a*, *e* kartu reiškia ir jų ilgi. Nekirčiuoti ilgumai žymimi taškeiliu viršuje, iš kairės raidės pusės. Ši tai-sykė netaikoma *i* ir *u* garsams, kurių ilgis nepriklausomai nuo kirčio žymimas visur. O iš prigimties ilgū garsų *o* ir ē ilgis niekur nežymimas. Vartojamos didžiosios raidės.

Ilgų balsių priegaidės žymimos remiantis klausą.

⁷ Kartais *a** (*a*) ir *a* virsta dvibalsiu *ai*: *pageláisk~pagalāsk*, *káisnis~kāsnis*, *inkáisk* (užkāsk), *dailí'tis~dalytis*, *dailí'ba*.

⁸ Šis garsas pasitaiko ne visų tarmės atstovų kalboje, pvz., P. Chaleckienė visus *e* ištaria žymiai siauriau negu normalus *e* (*gēras*, *señas*), bet ši jos kalbos ypatybė, aisiaudusi, tur būt, dėl lenkų kalbos įtakos, tekstu transkripcijoje neatsispindi.

Labai dažnai lk. garsas u priešdėlyje ir prielinksnyje už virsta i: *ižnorėj*~užnorėjo, *iž manė*, *išóko*~užšoko, *ižvilko*~užvilko (nutempė). Panašiai lk. u atliepia tarmės i šiose šaknyse: *žūvės* šalia *žūvės*~žuvys, *liežblvis*, *brblval* (antakiai).

Grynieji dvibalsiai ie, uo dėl stipraus pirmojo sando pabréžimo labai dažnai išvirsta vienbalsiais i* (y), u* (ū): *ži·mà*, *n̄·ko*, *ví·nas*, *di·nà*, *šū·*, *sesū·*, *dú·k*, *važú·kim*, *jú·das*, *ku·dælis*, *pōnurs*, *li·tūs*, *Päzi·telai* (pievos pavadinimas)⁹. Dažniausia ištariami šie dvibalsiai tik su susilpnėjusiui antruoju sandu: *diēdas*, *dúona*, *súolas*. Pasitaiko atvejų, kad šiu dvibalsių susilpnėja ne antrasis sandas, o pirmasis, pvz.: *viena*, *déna*, *pagrëbs*, *nesamelōs*, *pardōs*, *juódas*, *Jõða* (pavardė). Pakaitomis tie patys žodžiai ištariami ir su visai sveikais dvibalsiais uo, ie.

Kai kuriuose žodžiuose vietoje lk. ei sutinkamas dvibalsis ie: *sviēkas*~sveikas, *viekāū* (greitai), *viekèst* (greičiau), *nái* *viekèst* (greičiausia). Bet labai dažnai vietoj ie dar pasitaiko é, e arba i: *svēkas*, *vēkāū*, *vekāū*, šalia *vikāū*, *vikèst*. Neabejotina, kad dėl šitokio tarties įvairavimo yra daug kuo kaltas žmonių dvikalbišumas.

Tarmės tvirtagale priegaide kirčiuoto ir nekirčiuoto dvibalsio au pirmasis sandas ištariamas labai tam siai su daugiau ar mažiau ryškiu o atspalviu, todėl transkribuojama åu: *läūkas*, *jémåū*, *kåüle*. Taip pat sutamsinamas ir tokioje pat padėtyje esančio dvibalsio ai pirmasis sandas (*geräñ* || *geréñ*, *mažäñ*), bet tekstuose ši ypatybė nepažymėta.

Konsonantizmas. Nors tarmė toliausiai į pietus, bet nuo kitų arčiausiu lietuviškai kalbančių vietovių (Laz(d)ūnų, Varanāvo, Ródūnės, Azíerkų ir kt.) skiriasi svarbiausia tuo, kad čia nerandama pagrindinės dzūkavimo ypatybės, pvz., sakoma: *pati*, *mariti*, *dvì*, *dvìdešim*, *gaidl's*, *ti·sà*, *di·nà*, *bù·t*, *dìrbt*, *dìrp-ča*, *gaidžañ*, *mædžas*. Tik garsų junginių tj, dj neišvertimu afrikatomis č, dž žodžio galūnéje, pvz., *pàmeteu*, *samdeū*, *áudeu*, *bìlur*, *gañdo*, *žöðo*, *danñū* (ir *dançū*), *gaidù* prisijungia prie dzūkų ir jiems gretimų rytų aukštaičių tarmių.

Keliuose pavyzdžiuose vietoj lk. garso ž tarmėje pasitaiko garsas z: *zä·sës*~žasys, *zvérìs*, *zvaizdë*~žvaigždë, *zi·mà*, *bazní·ča*, *zbiuìs*, *zämë*, *zämë* greta žvaiždë, žiemà, žbivìs, žämë.

Priebalsiai l, r, s, š, ž ir afrikatos č, dž labai dažnai kietinami prie balsius e, é, i¹⁰: *kåüle*, *kumčel*, *kalbék*, *lantà*, *lañgas*, *stalälis*, *islbliñdo*, *turéj*, *réké*, *rbiñko*, *nuvažáyl*, *šašbl*, *träčas*, *žbìnom*, *gražásnis*, *mædžas*; bet sako ir: *lædas*, *vélæsnis*, *kùlbé*, *graži*, *ži·mà*, *noréj*, *reñka*, *svæčas*, *svečuosna*, *áudžam*.

Priebalsiai k, g prieš garsų junginius š, ž+ i, d, č netariami: *šauštas*, *äuštas*, *pärni·šča(s)*, *vakari·šča*, *nu·náini·šča* (šiandien), *ru·štùs*, *rí·šté*, *žvìrždos* (smélis), žvaiždë, *splù·snos* (plunksnos); bet išlieka kartais sudurtiniuose žodžiuose: *añkstri·tas* (rytmetis), *alkšeñ* ir *añšeñ* (reč.).

⁹ Dvibalsiai ie, uo, išvirtę vienbalsiais i*, u*, kartais sutrumpėja, pvz.: *litùkas*~*lie-tukas*, *jím(i)*~*jiems*, *jùs*~*juos*, *sa jù~su* juo.

¹⁰ Priebalsiai kietėdami priešakinės eilės balsius e, é, i sutamsina ir priartina prie užpakalinės eilės balsių. Suužpakačės i transkribuojamas u ir e, é – è.

Prie žodžių, prasidedančių balsiais, kartais pridedami priebalsiai *h*, *v*, *j*. Ypač dažnas priebalsis *h*: *hāra~aria*, *hartójas*, *háust(i)*, *haít(i)~eiti* (eina), *hānas~anas* (jis), *hùpē~upē*, *húogos*, *hobuolai*¹¹. Rečiau pridedami priebalsiai *v* ir *j*: *vùpē*, *vúogos*, *vobuolai*, *vù.li~čā*, *vù.tarina¹², *jiř*, *jěmě*, *jāni~s* (jie), *ianà* (ji).*

Kartais kai kurie priebalsiai (pvz., *k*, *t*, *g*) pridedami ir žodžių gale: *tiktałk*, *tadałk*, *kadałk*, *pérnaik*, *séñałk*, *gražast* (gražiau), *dåugåässt* || *dåugëst* (dažn.), *tsaik* (tasai), *gig* (gi).

Kaip ir kitose mūsų tarmėse, taip ir Zietelos tarmėje dažna priebalsių asimiliacija, t. y. duslieji priebalsiai, stovėdami prieš skardžiuosius, suskar-deja, o skardieji priebalsiai, eidami prieš dusliuosius, suduslėja (nors šie gretimi garsai priklausytų atskiriems žodžiams), pvz.: *áz~gi*, *mæz~jåu*, *kab~gi*, *jaib~dukté*, *mänaz~jš*, *trždešim*, *dírpk*, *isóko~užšoko*.

Iš žodžių darybos. Paminėtina būdinga tarmai daiktavardinė priesaga *-i~ka* (taria *-bi~ka*)¹³, kuri turi maloninę, mažybinę, o kartais ir niekinamą reikšmę: *avú~ka* (avis), *karvú~ka*, *ķaulú~ka*, *kumelú~ka*, *mergaitú~ka*. Gyva taip pat mažybinė priesaga *-utas*: *vilkútas*, *kiškútas*, *langútas*.

Priesaga *-ikas*, turinti maloninę, mažybinę reikšmę, labai populiarū asmenvardžiuose: *Valérikas*, (Valerijus), *Bernādikas*, (Bernardas, Bernardukas), *Jūzikas* (Juozukas), *Kostikas* (Kostas, Kastukas), *Rìsikas* (Ričardukas), *Jānikas* (Jonukas). Prie tikrinių vardų ji imta dėti, matyt, lenkų pavyzdžiu.

Būdvardžiamas būdinga priesaga yra *-itkas*, *-itka*, vartojama taip pat mažybine, malonine reikšme: *mäcitkas*, *macitkà* (mažas, -a, mažytis, -é), *gräžitkas*, *gražitkà*, *sénitkas*, *senitkà*, *áuštitkas* (labai aukštas), *auštitkà*, *maciūntilitka* (mažutelaitis).

Tarmėje labai populiarūs kartotiniai veiksmažodžiai su priesaga *-(d)inéti*. Tik savo reikšme ir vartosena šie kartotiniai veiksmažodžiai neturi iteratyvo prasmės: *noréjåu* *pirkinét* (pirkti) *kā~sajést*; *aš~jåu* *davinéjåu* (daviau) *jám* *válgi~t* (pietaut). Bet jie dar dažnesni būna su priešdéliais: *sa~tavíp* (tavim) *nóru gerást sasidédinéti*; *satikdinéja* *tā~žmögū~vél*; *šáudał* *iſte~zdinéja* *ita~mëšla*. Labai produktyvi veiksmažodžių daryba su priešdéliu *pa-*. Priešdélis *pa-* pridedamas ir prie priešdélėtų veiksmažodžių lyčių, pvz.: *ānas papriaidinéli* *prig~ito árklo*; *kokà* (kažkokia) *paišmezdinéli* *krū~pa~iš~pírkōs*.

Dažni slaviškos kilmės priešdéliai: *ras-*, *pad-*, *da-*; *rasidałlém* (pasidalém); *aš~nuvéjåu* *sa~bernuku* *pédùs rastatí~dinéti* (sustatyti); *padkaldinéli* (kaustė) *ir~jáucus*, *kab~važométi*; vienai *kulbei* *pádrémåu mædža*; *niéks nedá~pádema* (nepadeda); *iti~linal* *jåu~tū~nedaví~s*.

Žodžių kaityba. Vyriškosios giminės vienaskaitos naudininkas vietoje lk. *-(i)ui* turi galūnę *-(i)u*; *nī~ko neú.tari~k* tám žmogu; *vałku* *itäi gerał*; *ådåu* *šùnu*. Sustabaréjusiose prielinksniinėse formose yra išlikusi ir senoji *i*-kamie-

¹¹ Kartais pastebimas ir atvirkštinis reiškinys, ypač sulietuvinant slaviškus skolinius: *aspadőrus*, *aspadú~né*, *u.tari~t*.

¹² Neaiškūs ilgumai, sutinkami daugiausia slaviškos kilmės žodžiuose, žymimi pus-ilgumu: *vù.li~čā*, *ü.tari~t*.

¹³ Kartais priesagos garsas *-bi~-* (y) tariamas su *-uł-* atspalviu.

nių vardažodžių vienaskaitos naudininko galūnė -i: *lik pačām telūki mælžesi;*
*dvi adi n̄ dár lig vākari*¹⁴.

Moteriškosios giminės vienaskaitos įnagininkas turi galūnę -(i)ai: *sa vi-nai savai pačai būsta; nakēai; tai parai* (tuo laiku); *ānas sa jai bīt.* Manoma, kad ši galūnė yra īvardžiuotinių būdvardžių liekana¹⁵, kuriai išlikti ir papilsti i kitas kalbos dalis, gal būt, bus padėjusi to paties linksnio slaviška galūnė -oū, plg.: c одной своеи женой живет; он с неё был.

Nuo vienaskaitos naudininko ši galūnė (žinoma, jeigu kirčiuota) skiriasi tik savo prieigaide: *dūmoj, kab jał būs gerāst* (geriau); *dūk tał meřgai;* *kukał~kokiai, tukal~tokiai.*

Vartojoami keturi vietininkai:

a) vidaus esamasis (inessivus) vietininkas dažnai numeta galūnę e: *bū-vom mæs drāugēj; vi'nōj vesēl; pasikopē* (pasislēpē) *ruguōs.* Moteriškosios giminės, o kartais ir vyriškos, īvairių kamienų daiktavardžių daugiskaitos vietininkas (inessivus) turi galūnę -sa: *tēp kāb māno ausisā; aki'sā; dvījosa; vištā sēdi kārtēsa; ānas ātait ir klāuša vaikuōsa pōterus ar móka.*

b) vidaus einamasis (illativus): *ānas nuvažāu kelañ; sakróvē vežimāñ; māža aijo akmeniñ* (i girtas); *išejāu svečūosna; katrañ kraštañ ižnori, tanā* (i ta) *kraštañ ir vežūoja; aimā ir mæs ri'tōj grūbu'sna.* Kartu pastebėtina, kad Zietelos tarmėje labai dažnai sutinkamas laiko iliatyvas vietoj lk. inesyvo arba galininko: *atvažāu subatōn; nedēlon bīt ānas mūsim; nu'nałk šaštōn adi-non atvažuōs.*

c) pašalio esamasis (adessivus): *kuř būsti* (gyveni) *ar Kaškaip* (pas Kašką) *ar Šaipūkip* (pas Šaipūką)?; *maniñ(p)* (pas mane) *jāu vaikū'bīt;* *dārgi mu'sip* (pas mus) *niēko nérā, mu'siñ(p) asmokū' nérā; jaib* (pas ja) *dukiē bīt graži;* *vi'nám žmögip bīt chvāras* (nesveikas) *su'nūs.*

d) pašalio einamasis (allativus): *ās nuvejāu namōp*¹⁶ (i namus); *Gaidelōp aimū* (pas Gaideli — pavardė); *kokā* (kažkokia) *pribēga mu'suñt, paîmezdi-nēl krū.pa.* Šis pastarasis vietininkas Zietelos tarmėje yra rečiau vartojamas negu, pavyzdžiui, Lazūnuose.

Labai dažnai moteriškosios giminės o-, ē- ir i- kamieniai vardažodžiai turi vienodą daugiskaitos naudininko ir įnagininko galūnę -mi: *kviečūs kāū-lemi māla; ar dāu mergomi jēst; vałkas jāu vāiščių kójemi* (kojom); *sa ku-nōdomi gardēst kap sa kruōpomi.*

Pagal šiuos kamienus, tur būt, prisitaikęs ir a-kamienių vardažodžių daugiskaitos naudininkas: *atnēs vēl vaikāmi jēst; dūok dárba' vi'rami ītiemi.*

¹⁴ Plg. J. Endzelīns, Latviešu valodas gramatika, 428—432, Rīgā, 1951; J. Otrębski, Gramatyka języka litewskiego, 3, 40, Warszawa, 1956; J. Kazlauskas, Lietuvių kalbos daiktavardžių priebalsinio linksniamimo tipo nykimas. — „Kai kurie lietuvių kalbos gramatikos klausimai“, 7—8, Vilnius, 1957.

¹⁵ Žr. P. Arumaa, min. veik., 70—71; Z. Zinkevičius, Lietuvių kalbos īvardžiuotinių būdvardžių istorijos bruožai, 100, Vilnius, 1957.

¹⁶ Aliatyvo galūnės -op prieigaide svyrusoja. Reikia nurodyti trejopą tos galūnės kirčiavimą: *namōp || namōp || namōp.*

Įvardžio srityje paminėtina labai gyvas savybinių įvardžių vartojimas: *mānas, manà, tāvas, tavà, sāvas, savà*, kurių išlikę yra beveik visi linksniai. Tik retkarčiais tepavartojo mas apibendrintas šių įvardžių vienaskaitos kilminkas. Parodomasis įvardis yra išlaikęs kai kurias įvardžiuotines formas: *tóji móteriškis, tóli girà, itoł pirkà*. Čia greičiausiai reikėtų priskirti ir vyr. gim. vienaskaitos varlininko formas: *tsał(k) žmôgus, itsaik vaikas*.

Yra išlikę keletas atematinių veiksmažodžių: *mîkt(i), aît(i), skâust(i), jëst(i), dæst(i), dûost(i), giest(i)*. Bet greta vartojamos ir kontaminuotos formos: *gîema, aîma, miêgma, (j)éma, dëma, dûoma ir dûoja*.

Veiksmažodžių su bendratių priesagomis -*uoti, -oti, -eti* būtojo kartinio laiko trečiasis asmuo dažniau turi trumpesnes lytis: *subatõn vâkaru išvažáu Li-dõn; jám nèdâu sòtku* (arū); *mânaz brôlis nûmiré, neišturéj; vîlnu* šûlais pâriždiné *pirštùs; iš pirkôs nešók darzinén*.

Kartais (labai retai) trumpesnes lytis turi ir esamojo laiko trečias asmuo: *âni's važuoj jáu namôp; kâp po bâla* brâidžoł, pâšunta špâros (tar-pupirščiai).

Krinta į akis veiksmažodžio „būti“ būtojo kartinio laiko trečiasis asmuo *bîti, bît (buvo)¹⁷; kárves mûsuv bít dvì; jałgi suñku labâi bít; vîso bít, ôt vîso bít; do vîsa gražù bít, do vîsa gerał bít; bîti dîdas sa bóbai*.

Bûsimojo laiko pirmo asmens prieš galûnę -*u* einantis priebalsis *s* arba *š* yra kietas: *neižbûsu, dîrpsu, norësu, dûsu, nunešu, vešu*. Trumpos ir tvirtagalės priegaidės dviskiemenių veiksmažodžių bûsimojo laiko pirmas ir antras asmuo kirčiuoja galûnę: *aisù, aist, nuvešù, neši, atnešù, mîrsù, inmestì, pirkùs, pirkstì*.

Tariamoji nuosaka taip pat savotiška: *aš tâu sakepcâp* (iškepčiau); *kâb tû gi sadèktai; ôt gerał bûtu p, kad tû atvažú'tumei; chòis (nors) momâ no-retu p, ka bûča, tai aš nenoréjâu namiè bût; mes dûotum jûmi vîso, ag at-vežú'tumet; mæs piirkumêm mûsum tâ' pîrka*.

Vertos dëmesio veiksmažodžio sangräžinės formos, pavyzdžiui, sangräžos dalelytė -*si* dažnai mêtstama dëti net ir priešdélétų žodžių gale: *atełmasi, prisegdinéjosì*. Pasitaiko pavyzdžių, kai sangräžinémis formomis paverčiamos formos, kurios lk. nebûna arba retai bûna sangräžinémis: *žu'rëjosì, béginejosì*. Ypač išidémétina, kad ši dalelytė, bûdama galûnėje, kai kuriuose žodžiuose nutraukia kirti nuo šaknies į save: *renkasì* (ruosiasi, rengiasi), *radosì, stojosì*. Kartais gi pavartojo mas dvi sangräžos dalelytës viename ir tame pačiame žodyje: *isigañdosì, pasižäninosì, prisrinkdinësuosì*.

Vietoj pusdalyvių abiejų giminių ir skaičių lk. skirtingu formu ir vietoj padalyvio vartojama daugiausia viena pusdalyvių vyriškos giminės daugiaskaitos forma su galûne -*nu*:¹⁸ *aš nuvejâu teñ vergdamì* (verkdama); *nugrîvo*

¹⁷ Forma *bit* vartojama Bretkuno, Ruigio raštuose, plg. A. Bezzemberger, Beiträge zur Geschichte der Litauischen Sprache, 206, Göttingen, 1877; taip pat *bit* buvës vartojamas ir pietinéje Rytprūsių Lietuvoje apie (eldupę (umGoldap), žr. F. Kurschat, Grammatik der litauischen Sprache, 287, Halle, 1876; A. Schleicher, Handbuch der litauischen Sprache, 1, 252, Prag, 1856; žr. P. Arumaa, min. veik., 69.

¹⁸ Buvusi Zasecių pradžios mokyklos mokytoja Katerina Žukelytë-Juodienë (apie 68 m. amž.) kartais pasako ir su galûne -*môs* arba -*mâ*; *ânas grûvo lègdamôs* (ir -*mâ*).

rātas važuodami (važiuojant); *mās tadaīk kā du mōdami sākom; aš regējāu kīški bēgdamī* (bēgant).

Būtojo kartinio laiko veikiamieji dalyviai nesiskiria savo gimine ir skaičiumi, turi vieną formą su galūne -*æ* (lk. e): *būvom mās drāugēl dū brōlu nesidaīlæ* (nesidalę); *nelāukæ* (nelaukusi) *dālei* (toliau) *išejāū*; *pałko žāidæ* (nustojo grojes radijo taškas); *sesūo bīt atvažāvæ*; *pripūvæ bīt kviečāl* (papuve, suplékē).

Kai kurie prieveiksmiai kaitomi taip: *suñkai, sunkèst, nai sunkèst; señalk, senèst, nai senèst, dāūg, dāūg(el)is, dāugèst, dāuğāūst, nai dāugèst, nāidāuğāūsa* (reč.).

Vietoj rašmosios kalbos prielinksnio ir priešdėlio *su* vartojama *sa*: *sādegē, satikdinēja, vienā sa vaikū; sa savaīs vaikaīs bīt anā*. Šis prielinksnis (ir priešdėlis) pasitaiko taip pat senuosiuose raštuose ir kai kuriose tarmėse, ypač *buv.* prūsų lietuvių tarmėje¹⁹.

Šalia prielinksnio ir priešdėlio už tarmėje nedėsningai, bet labai dažnai yra vartojamas ir *iz*: *iz ausēs pakēlæ; iznorēj, izgiest(i), izūtarino, izlīskit, isijuōks ~ užsijuoks*. Tik vieną kartą tekstuose tesutinkamas priešdėlis *až-*: *ažūmirāu*.

Zietelos tarmėje, kaip ir Lazūnuose²⁰, tebéra gyvas senasis prielinksnis *pie*, vartojamas su īvairiais linksniais: *mās sastójom pie jā;* *āni's, prijunkæ pie sāvo* (papročių); *mētē* (vyra) *ir atāi pie bažnīčai;* *pie Jacukūs bīt vi-* lenska *gubērnija, o pie Novojelna — minskā.*

Sintaksė. Kai kurie prielinksniai vartojami su kitais linksniais negu lk., pvz.: *kárve māelžesi lik pačim telūki;* *dvì adi·nì dár lig vākari* (vn. naud.); *atvažāvom jāū po pušāu diēnai;* *neilga dař aš iš tavè* (dél tavęs) *rodà bu-* vāū; *pati nubēgo an vesēs i rēka;* *tri's aspadōrai an vieno árklo važinēl.*

Šioje tarmėje taip pat nemaža yra ir specifinės leksikos. Šalia senų lie-tuviškų žodžių yra nemaža skolinių iš slavų kalbų, todėl po tekstu duodamas juose sutinkamų mažai žinomų žodžių ir skolinių žodynėlis.

Tekstai

Būvom mās drāugēl dū brōlu nesidaīlæ. Bōčai jū bīt pakì ir nūmire nesidaīlæ, o jāū āni's (vaikai) bīt dāsim mātu. Mās jāū pasižāninom ir būvom, dāsim mātu tep pāčo rāzom nesidaīlæ. O pòtim, vedòma, gi maniñ jāū vaikū bit. Maniñ jāū kātvertas vaikū, o tsaik brolis, jām savisù nebit (vaikų). Dāsim mātu mās pabūvom jāū nesidaīlæ, o pòtim gi jāū āni's ižnorēj taki gi rasidailít. Pō jú (dél jo) tai tei pāčo dár bú·tumēm. Itai brólainé, jāū jō pati ižnorēj. Vedòmi gi klāpatas sa vaikaīs, o anagi bez vaikū, tai jai gi suñku labaī bīt. Nū, anā ižnorēj dailítis. Mātu trajis vīsa ařdési, ařdési, kad visa taki rasidailít. O mānas žmōgus nenorēj dailítis.

¹⁹ Plg. Bezzenger, min. veik., 246; A. Schleicher, min. veik., 280; И. Энзелинъ, Латышские предлоги, 1, 196, Юрьевъ, 1905; J. Endzelins, min. veik., 569; J. Otrebski, min. veik., 342.

²⁰ Plg. J. Senkus, min. veik., 191.

Ō āni's bē vaikū', taī norēj, kab̄ itaī sasibú't, dō itaī gi bùs vīsa māno, kab̄ itaī dažū rēsu. Vedōma, anā̄ gi dū'moj, kab̄ itaī jaī bùs jāū gerās̄ taki vīenai. Nū, aš̄ vīsa usodinējāu an̄ sāvo, sakāū dailí'k, nū, dailí'k, nechōj̄ dailosi, bō ragi nī'ko nepadarī'si. Kal̄ anā̄ nenōri, taī kā̄ tū padarī'si sīlái. Kab̄ jāū nemōžna inarāvi't, nemōžna ingādi't ničko, vīsa jaī negadnaī, taī nechōj̄ aīt jāū sāu. Āni's bùs pāti's ir̄ māz̄ jāū (patys), kā̄k̄ tū padarī'si. Nuvejāū aš̄ pas̄ sāvo bōči'. Mān rasakī dinēja bōčis vīsa. Ō teñ̄ bu diñ̄kas mū'su'. An̄ tō šono svirnēlis stōvi, gādnas dár svirnēlis. Strī'chā jāū nebekāp, reīka bū'tū deñkt. Aš̄ žu'rū, liejasi an̄ stīenu, sakāū an̄ jū, taī deflikit, kab̄ nesilietu'. Labaī̄ gi škodā, itaī gi budinkēlis gādnas, svirnas, ō jū's, sakāū, nēdengat, ir̄ taī̄ gi jāū sapūvo. Mūmī gi suñku, ō āni's nēdenga. Aš̄ kařta', kīta' kařta' (primenu), ānī z̄ gi senesnī iž̄ manē, neklāūso manē. Aš̄ nuvejāū namōp paz̄ bōči', sakāū tēp̄ ir̄ tēp̄, tāt̄, mūsīp̄ jāū dīrbasi, taī dīrbasi, jiř̄ lī'jas, jiř̄ mānas (vyras), sakāū, neklāūso, jiř̄ nēdenga, jiř̄ vā̄ jīm (jiems) pasakāū, kā deñkit, taī āni's sāko, kā tokōs, bēdōs, deñ̄ mū'su' pabūs, māz̄ gālime vīsa samarnavót, bā mū'mi nereīka vīsa vīena, bā itaī mū'sim vaikū' nēr, itaī ničko nereīka. Ir̄ itep̄ hařdosi vīsa. Až̄ bōčū itep̄ paū'tarināu. Mānaz̄ bōčis sāko, dū'kit dailí'ba, nechōj̄ dailosi, bā nī'ko nebūs. Ānī z̄ gi sagaišī's, kab̄ nedū'si dailí'tis, nī'ko sīlái... ānī z̄ gi gaišī's, sagaišī'z̄ gi, taī jīemi nechvarabā, ānī z̄ gi tiktaī dvēitas, taī āni's pārbus̄ kab̄, ō jū'z̄ kā bū'sit, kātvertas̄ vaikū'. Až̄ itep̄ an̄ sāvo stójāū. Jēmāū dīrpt kā̄̄ ir̄ kōžna' diēna', pritrī'fiāu kunōdū an̄ blī'nū ir̄ jāū taī reīka blī'nūs kāp̄. Ir̄ jāū ničko anā̄ neū.tari na. Aš̄ pritrī'fiāu tū̄ kunōdū an̄ tū̄ blī'nū tēp̄, kab̄ ir̄ kōžna' dī'na', kali žu'rū, anā̄ renkas̄ vel̄ kitōn terlī'kon, sāu lūpa kunodās tās, triñ̄s. Aš̄ sakāū, kā̄̄ gi tū dīrbi. Ō anā̄ sāko, blī'nū dirpsū. Ō taī̄ gi, sakāū, až̄ dīrbi. Aš̄ nēnōru tavū'. Nu, nenōri, taī kā̄̄ gi tū padarī'si, taī, sakāū, dīrpk, alē, sakāū, negadí'k (kunōdū). Sakāū, kāl̄ nēnōri, kab̄ aš̄ tāu sakepčāp, taī, sakāū, imsī patī sāu itos rāšcinos, imsī, alē patī sāu sakeps̄. Ō itaī nedīrpk dāuğāüst, ō taī̄ gi aš̄ dāuğī pridīrbāu. Anā̄ nī'ko. Až̄ jēmāū jōs tās kunodās sā lachonéi dō ī rēčkon, sakāū negadí'k, jāū sakāū tū̄s pačūs jēsk. Ō anā̄ manē dō iž̄ kasū̄, dō pō kōjami, dō kūltis, ō itep̄, nū kā̄̄ tū padarī'si. Ō vī'rai mū'sū ārē darž̄, nēžno, kab̄ mās̄ itaī tēp̄ pirkōj̄ kūlamēs. Pòtim anā̄ gi manē iš̄ kāklo, manē parito, pakú'le, patī nubēgo an̄ vesēs, rēka, kad̄ aš̄ iždāužinējāu. Ō anā̄ an̄ manē, iš̄ kāklo pas̄ pečūka' prikú'le, prikú'le, nūgi manē apējo. Nu, adbēgo vī'rai, aš̄ sakāū gi, tēp̄ ir̄ tēp̄ padārē, aš̄ sakāū tī'sa', kad̄ patī išverfeu jōs tā̄ tāšla', rāšcina', sakāū gi tū tā̄ pāča' kēpk, gī iš̄ tōs pačōs tārles, kāmgi tū dāuğāüst marnavój. Kab̄ aš̄ tēp̄, taī anā̄, davái manē kūlt. Ānas, ti'sà, paskuī jā̄. Anā̄ ižbēgo, riěka an̄ viesēs. Jāū jōs tsaik vī'ras adbēgo davái jāū paz̄ māna', jāū sasigriebē, jāū ir̄ āni's kūlasi. Kūlasi jāū ir̄ āni's. Anā̄ gi adbēgo iž̄ vesēs. Kad̄ anā̄ nekabí'tu', taī nechōj̄ jāū āni's dveitē kūltu'si. Nē. Anā̄ sagričbē māna' iž̄ kru'ti.nēs ir̄ jāū āni's dveitē jī' tuřzoja. Ānas̄ gi jāu-nāsnis bit, dužāsnis. Ō taī̄ reīkā gi mān sā jū bū't, taī kāmgi insilaiz-dinēja. Pazdējāū aš̄, kad̄ āni's jāū jī', ita' māna' jāū kūla, neláukæ' dālei,

as pagriebau zoslanka nug pačaus, kab stuktelsjau jām galvōn ir nukrito
 ānas, krāujas liejasi. Tadaik āni's jī mētē, abgi nīau. Až gi neiškentējau,
 až gi kāpš jām. Nežnāu, nu alē, sakāu, nedūosu, kab dušit, chaliēra, āni's.
 Tai aš jāu sakāu an sāvo, kab tūgi, sakāu, sadēgtai, taī tu gi dužasnis,
 do aimi ir āni's tāu... Nalē, kuřgi tū nedūsi rasidailit, nu dailikites.
 Āni's mūsu vírai ni vínas, ni kitas nīko nesidaile. Mās tadaik, abidvi tokōs
 sprītnos. Nu, kač tū jāu nōri tēp, kab dailit, taī tū jāu dailik, o aš jimsu,
 ba tū gi nōri dailit, sakāu an tōs jāu brölainēs. Anā senēsnē bit iž manē.
 Anā daile, o aš rynkāu. Anā bit iž víno brōlo, o až uš kito, ne víno bōčo.
 Joz víras iž víno brōlo, o mānas iš kito brōlo, itoki āni'z bit, ale bit rā-
 zum nesidaile. O tadaik anā daile, o až rynkāu. Rasidailém mās pa ma-
 citkū, be žmoſiū, be nīko. Dvijosa būvom, anā padaile, o aš parynkāu, o!
 Kōzna pūse padārē, ot ſeň prikráuna vína (dalij), pasāko, taī čā bus
 (vienai), o taī čā bus (antrai), katrā nōri, taī tā rynk. Itai labā geraī tēp
 dailit. Taī geraī, aš katrā nōru, taī rankū. Itep anā razdaile, o aš razrymkāu.
 Ir itep mās pasidailem ir nīko nereikēj, nīks nežnōj, kad mās dai-
 lēmēs, ba itep va mās dvijosa, itai mūsu vírai nežnōj. Māz dvijosa paz-
 dailem. Pāšaukē (virus) tadaik jāu. Atāj vírai mūsu, mās jāu pasākēm,
 kad mās jāu rasidaile. Sakāu tep ir tep, tep ir tep. Geraī sāko, tēp
 kāb razdaile, tep ir būs. Tēp ir pazdalijom. Kārvēs mūsu bit dvi, dvi
 kārvēs. Nu katrā nōri, taī tā jāu tū rynk. Anā an vālos láido, vedōma,
 gi anā norējo, o aš nenorēčap dailit, manip vaikaī, o jaib nēr vaikū.
 Taī anā jāu (sako), nu, kokā tū nōri, tokā tū rynk. Jōs kārvē píno dāu-
 gāust davinēj, al manā an jilgēst mālžesi, lig pačam teluki. Dvi nedēli
 lik teluki ir až galū dár kubkāli primālēt vaiku. Manā jāunēsnē ir di-
 dēsnē, píno mažāust davinēj, al jāu ilga mālžesi. Aš kā gi padūmāu,
 padūmāu, mani vaikaī macitki, mān reika píno, ka bútu cōngle, aš jēmāu
 ita kārvē, sakāu, manā būz itoj. Nu, bit trūs kārvēs, trāča pažda-
 vēm an visu padōtku, an viso ižmokēt, jāu rasimokēt, o itaz dvi
 razrymkom. Itep mās pasidailem. Mūmi jāu klūnas, darzinē mūmi
 jāu gadnēsnē, jīmi jāu blogēsnē. Mūmi bit pažas didelis, jāu taī,
 kad mās jāu aīsim iš pirkōs, tai jāu mūmi. Tvārtai didesnī jāu mūmi,
 ba itai aīsim iš pirkōs. Māz jāu pasiu tarinom i rasirāsēm. Anā pardu-
 dinēja jāu sāva ita piřka, o piřko tā budinkeli, kuř dabař stóvi mūsu,
 ānas atsiliko mūsu. Sāva āni's piřko, o ita mūsu jāu parduodinēja. Ki-
 tas jāu teñ pirkinēja, tokis žmōgus iš Pinčiču atvažavo jāu pirkinēt. Mās
 jāu tadaik ka du mōdami sākom, dārgi mu'sip nīko nērā, mu'sim asmokū-
 nērā. O mās itai piřkom dù paršu, ir kumāle mūmi sa kumelukū atsējo.
 Reika išaugit kumeluka ita, kāb gražus bútu iř itus paršus, ita vīsa iš-
 augit ir sarifikt asmōku ir tadaik jāu mās statisim piřka, jīškosim kuř,
 ba ilga gi itai gi smē, pakimās rasirynksim, kuřgi čā mūmi būt reiks,
 kab āni's pardōs piřka. Tai mās davai vīsa prašit, kāb itai mās mōža
 piřktumēm mūsum tā piřka. Tai mās kāb nuveišim, tai būs. Tai anā sā-
 ko, kač jūs pirkinēsit, tai trūzdešim złotu jūmi pigēst adūosim. I rařka.

pàdavém vi·ni in ví·na· rañka· iř sasæjom, ir itep padärém. Atsiliko mñumi
 pirkà, mæs jāū ižmokéjom. Mú·su· jāū pirkà ir visa mû·su·. Jāū ãni's visa
 pàmetè. Atäi manà sesü· iř itai zäras mæs itep sëdom jāū palu·dnavot,
 tep pð pat vâkari. Ir aš sakâū, di·vùlu, kab geraí, kad jāū mæs piřkom
 ita· piřka·, itai mû·su· bùs. Dabař mæs kâb jāū norësim, tèb ir bùsim, kó·
 ka· norësim, tóka· pastatísim iř jāū mñumi bûz gadnai. Gùlam mî·go, ka·
 li·nakcái dæga dar teñ peř dvi pirkì nug mû·su·. Peř dvi pirkì nug mû·
 su· iždægino. Mæs nî·ko nežinom. Ča pridirbo kliko, ka taí jāū šiltis, šiltis.
 Koča pribëga mu·suñt pašmezinéj krû·pa· kâ·jâu iš pirkòs. Jémé dækt
 iř mû·su· irkà. Dæga mû·su· pirkà. Jâu aš verkù, sakâū, manà pirkæle,
 neilga aš iš tavè rodà buvójâu, iř jâu, sakâū, degi tu. O manà brölainé
 itep va mânno brôlo pati sâko, palauk, neveřk, ka tavâ pirkæle dæga, o veřk,
 jâu tâva· žmögú· (vyra) užvílko. O ãnas atsæj te nækur, kuř jâu milični-
 kai krâté, kas teñ padegdinéj. Ir ot tič sasi·dai sâko, ãnas iždægino, bo
 ãnas jâu an savè pærašé stry·cháuka·, kab jémé ita· piřka·, tai ãnas pâts
 iždægino. Ča jâu ji· reñka turmõn. Aš jâu atajâu, aš adbfégåu teñ, sakâū,
 su·džà mânno, kâ·gi jù·z dirbat, itai gi mæs, sakâū, nî·ko. O ãnas an·ma-
 nè rëka... Ažumirâu prøsta aš iš strôko. Ižryňko iř pasoudino. Méná·
 isédej. O aš sa vaikaš. Nekalitas sa visù, di·vè mânno áuštitkas, ot Ča kâb
 itai ragi nèkałtas. Až dû·mojâu, kad neižbú·su, itep mán bit suñku. Jâu no-
 rejâu šulniñ viřstis, vaikùs mëti·t iř pati viřstis. Kâ·tu nôri, tai dírpk,
 ir ciěla· ménâ· iř kætras di·nâs turéj ji· Nâugardè, teñ gi ita sédéj tõj
 turmõj. Iř jâu visa ji· teñ mëñcino jâu, kâp ãni's noréj. Indirbo an·ménó
 manè ir vaikùs macitkùs. Na, kâ·gi mëñcino, mëñcino, kâb neprisega,
 itai taki ničko nepadäré, jiř iž miéno pârej. Visa itai iškláusé, kâd taki
 nedavârkai, itie tai indu·dinéj. Itaigi ti·sos nepadäré. O ví·nas tsaik, uš katrò
 budlyňko itai isidegè, iř jö kárve pádegé ir paršai pádegé. Tai žmögus tsaik
 nepasâké, o pati jö pasâké, kâd tai taki ãnas (padegé). O ãnas, tsaik aspa-
 dorus sâko nè. Áž jâu pati girdžù, kad aň badänijos mû·su· vadino aít:
 manè ir ji·. Kâb manè pírma ižkláusé, pòtim až itep sëdu papirkòj. Ir jâu
 jám(p) kláušasi, až girdžù ji·. Pérstoj ita žáist, bo visa žaidé itoj, kab ãna
 vadina..., kab negirdetu·. Tai tadà, kâi paliko žaidæ· ir až jâu girdžù,
 kâ· ãnas teñ u·tarina. ãna sâko, kâ·gi až an jö sakísu, kad aš nežinâu.
 Manè ižbùdino, tai manà pirkà jâu dægè, tai aš gi nežnâu ar ãnas, aš
 nègalu pasakí·t, kad ãnas. Nu, ir iteb... Ot kâb jémé kláustis, kab itai
 éjaí, kab tèp ir nî·ko gi neišeido, kab nér, tèp ir nér (iroydym), neišeimá,
 ãnas tèp nepadäré, negaléj padarí·t. Ir itoka bit netiesà. Až nuvejâu
 teñ vergdamì, kâ· jù·z jâu dirbat. ãni·sâko, seslí·ka, neveřk iř nebijok,
 visa lí·gu ãni's nî·ko nepadarí·s. Nepadarí·s ničko visa lí·gu, sâko, tai ãni's
 ča melú·ja. ãni's jú·s kab jiñs, kab prispâüs, nesamelös. Manè bučú·ja, grébstina
 manè, prâšo, kad neveřk, ba manè iškadavója nâto labař, ba mán jâu labař
 trû·dna bit. Neveřk, sâko, neveřk, nî·ko nepadarí·s. ãni·sâko, nesamelös
 teñ, dař teñ tóki žmónés i·r, kad nesamelös. Ti·sà, atæjo. Nuvejâu pas ka-
 bølni·ka·, mætè teñ kabolùs an kôrtu· itü·. Tój mán pasâké, kad krû·pa·

jāū teñ bit sājū. Pas̄kita nuvejāū, tā pāča minu tā itoī sāko, neveřk, nebēdavók, būk spakaiſīsnē, bātū priḡsmeřti, o ānas vōt, vōt kelē (kelyje) jāū, namóp ataīs, jām nīko nebūs, jāū sāko vōt, vōt kelē jāū, jāū aīt, namiē. Aš̄gi nuvejāū namóp. Kal̄aš̄ nuvejāū sābernuķū pedūs rastatī dinēt, bāitai bit vāsarai ir̄ labaī būrā bit nakcāi, dō pagrū dinēj, ita pāvertē visūs čīsta pēdūs. Nuvejāū aš̄ sāvaikū, sābernuķū. Vā, sakāū, pastatī- kím krūpa pēdūs, bālabāi pāvertē vējas. Nuvējom, mæs pastātēm itus pēdūs, aimū až namóp, kal̄aš̄ atajāū vesæi namóp..., vesæi aimū... kal̄až girdžū, hālasas. Tēp kāb māno ausīsā... sakāū aš̄ an̄bernuķo, sa- kāū kāz̄gi čā... bōčis parāj...

Užrašyta iš Burokienés-Glubakaitės Marijonos.

Tai sefiaīk bit. Až̄dár buvāū jāunā, kab̄anā (moteris) itep sākē mán, tokā senā, anā jāū nūmire. Nū, iř̄ atājo vienā móteriškis p̄jaut rūgūs. Iř̄ p̄jauta rūgūs, visa spēšoja vis. Vienā, niēks nedapādēma, niēks niēko, iř̄ sāvaikū. Ōvaikas jāū vāiščojo, kójemi vāiščojo. Tokās vaikas bit, mācitkas, alē vāiščoi jāū. Tēp anā iř̄ àtnešē kā̄ jěsti tám vaiku iř̄ sáu. Ciēla gig diēna p̄jāūs, taī reīka gig jěsti. Nū, iř̄ p̄jáuna, p̄jáuna. Atājo jěsti, pati jěma iř̄ dūoja vaiku. Vaikas jēdē, nū iř̄ anā sajēdē iř̄ nuvæi vēl p̄jaut. Ōvaikas likosi vēl, žaidojasi. Iř̄ anā usīp̄jové tiek toli²¹, kad̄ jāū tō vaiko nèžu'ri. Ōānas nèverka iř̄ visa jěma, bō̄jám pāmetē jěsti teñ kuř̄ jāū anā vīre. Iř̄ paródino jām, taī ānas aḡnorēs taīataīs, sajēs, ōaḡ nenorēs, taīneis, nejēs vaikas. Ir̄ visa p̄jáuna, p̄jáuna, p̄jáuna, ir̄ vākaras. Vākaras jāū, saulutē užaidinēs. Janā jāū teñ, až̄ nežnā ar̄pēdūs anā stāto, ar̄nestātē ar̄anā rāzom mōža p̄jovē dōstātē. Jāū reīka aīt namóp. Aisù jāū paz̄vaika, dōir̄ jāū prisrinkdinēsuos. Dōiř̄ kōlai užaisu taī jāū iř̄ sáule užais, vākaras būs. Nuaījo paz̄vaika ir̄vaiko nēr. Ir̄anā teñ žū'ri, ir̄anā teñ žū'ri, dū'moja, kad̄vaikas mōža nuvējo teñ abā teñ, vedōma, mācitkas vaikas iř̄ niēko dāugēst nēr. Visuř̄ žū'ri, niēkur nēr, nēr. Ir̄anā visa lāūka pér- ējo ir̄anā visuř̄ bēginējosi ir̄žu'rējosi, isigañdosi, vaiko nérā. Iř̄ namóp aḡataīs, iř̄ bēvaiko, pasakī's kuřiḡ vaikas, abōiř̄ nesakī's ir̄ot bēdā. Nēr teñ niēko. Satikdinēja žmōgu tā̄, kat̄ pilnavoja giros. Ōtōj̄ girā nelabāi toli, kuř̄ anā p̄jovē, nelabāi toli. Tsaī žmōgus sāko, kab̄anā jām rasakī- dinēj visa, neveřk tiktaī, kalīnori vaiko. Tōj̄ vilkē pājēmē vaika, bōkuř- gig..., žmofī ūnebit, ir̄aš̄ neragējāū ir̄tū neragējai niēko, nējōku- žmofī ūneragēt bit. Tū vienā p̄jovei iř̄kuřiḡ tsaīvaikas dējos, miegōtū vaikas. Iř̄ anā veřka, jāū nebūs mušit an̄sviēto ito vaiko, visēp kāb veřka, ōānas, tsaī žmōgus gajōvas visa sāko, neveřk, dabař, sāko, nemōžna aīt žu'rēt teñaka kuř̄ anā (vilkē) bū'ma sātomī vilkūtamī, alē, sāko, anā jāū nuḡjū ūaḡaīs kuř̄ ūvi'tis, mōža kuř̄ kā̄ pagrēbs, taī atnēš vēl vaikāmi. Taī mēs túomet pažu'rēsim teñaka paz̄jā̄, mōža kā̄ teñ rāsim nuḡvaiko

²¹ Pagirių sodžiaus atstovės P. Chaleckienė ir M. Vasiukevičienė garso o žodžiuose toli ir̄ sod̄t nedvibalsina.

ar₁kā', ar₂kokī lachmōna', ar₁kokī ... kā' tu apsekdinējai, arbā mōža negēro..., neūtarina kā'. Gāli ar₁kója a₂rañka' rāst ar₁tēp mōža pažīst kā' anā (vilkē) padārē vaīku. Aīma, žū'ri tie vilkūtai iī tsaī vaīkas sēdi, o₁ānēs (vilkiukai), sāko, lāpoja vaīka', iī vaīkas žāidojas i sa₁jiemī, ir₁vaīku niēko. Ir₁ag₂tōji móteriškis pagrēbē vaīka', dō nežīlno kanā bēgti. O₁ānas sāko nebēk, nebēk, pamacitkū aīk, bo₁anā dár neataīs takī, neataīs. Mēs užaīsim pamacitkū, kuī tū pāmetei vaīka', kuī tai bit. Ir₁nuvējo pamacitkū. Atājo teñaka i₁rādo tā' kōše', kad₁anā vīrē vaīku, visa. Kāb anā (vilkē) ātnešē jiemī (vilkiukams) tā' vaīka'? Mōža āni's niēko nējēmē, bō macitkī bit, òt. Tōj móteriškis prisegdinējosi, sāvinosi, kad₁anā ragējo, kāb₁jēmē, kab₁tōj móteriškis jaī sākē. ot₁kāb kā'.

Viso bit, viso ir₁nēmenu kō, vedōma, kadaīk taī bit. Åš nežnāū, mōža itiek, kīk Gēnei (senutēs anūkē 12 metū) bit tiék mētu', mōža mažast mān bit mētu', åš nežnāū. Alē namiē chōts momā norētu'p, kab₁bū'ča, taī åš nenorējāu namiē bū't, ot₁nenorējāu. O₁kudēl àž nenorējāu? Mān vis... ka₁pōnu's, kab₁teñ vūtarina, kab₁teñ bū'sta iī nenorējāu kab₁mū'sim vesēj ūtarina. Žnāū del₁kō... Pōnu's dō manē inrylnkinējo, kā' gig vaīku visa itai geraī. Iī jēst geraī, inrylnkt geraī iī visa kā', kād åš teñ nūbēgu, kuī manē nūšunča. O₁manē gig paz₁dárba' nēsuntē tokī; tiktaīk kanā nušū'st, kab₁aš₁kā' pirkča, òt kām manē vis₁suñtē. Iī àž teñ buvāū. Kās čā bū'sta, taī tsaīk dīrbo. Bōčis, momā dīrbo, sēserēs dár bit manīm. Āni's norējo, åš ka₁bū'ča namiē, o₁åž nenorējāu, åš sakāū, jāū åš prijunkāū, åž jāū patī aisū, jū'z bū'kit namiē. Ot₁likūos kú'met namiē, kab₁åš dirpča kā', kā' reīka dirpt an₁lāūko, òt... Kāmgig mān₁vis itai dirpt, kad₁åž bū'mu daiktē, iī pas₁tokūs žmonis, kab₁mān geraī, kab₁vūtarina, kab₁kā'dīrba, vōt åš tēp buvāū. Iī, vedōma, kā' teñ vūtarī't, kās an₁dāikto: iī kuplōnai pas₁manē ūtarina, iī vis₁åš in₁kuplonūs, iī kuplōnai aīma paz₁mūs svečūosna. Mān pōnē pasāko, kab₁ataītu' abā manē nūšunča (pakvesti), kab₁ataītu' svečūosna kās. Prijunkāū viso dirpti, padarī'ti, kab₁svečāi būs, kaz₁būs ižgert, kaz₁būs jēsti, chōts pōnai dāūgis nenōri. Kāmgig? Ānis iī tēp zāusōdī gēra iī jēsti geraī.

Visa òt kā' reīka, taī iī ūtarināu, ar₁kā' dīrpt ar₁kanā aīt ar₁svečūosna ar₁kristi' nōsna ar₁vesēilon; ot₁iī ūtarināu, kas₁āteimasi i₁reīka ūtarī't. I₁žanī'ko åš nug₁pōnēs ajāū, niēko nebēt manīm. Åg atvažūodinēj žanī'kas po₁manē (manēs), vežāvom baznī'čon, kuplōnas dāvē mūmi šlū'ba'. Åž₁buvāū jeunā. Žmōgus åg jēunas, taī iī gražūs, o₁jāū åg sēnas taī netofās. Ir₁žāidžo (žāidē), ir₁šōko, ir₁gērē, ir₁jēst prīrylnkta bit ir₁vis padarī'ta bit visa. Visi ataidinējo žu'rēt, kaz₁norēj, katri prašī'ti ataidinēj, katri iī neprašī'ti ataidinēj, do₁visa šōko, do₁visa gražū bit, do₁visa geraī bit. Aīmam aī₁kelū ar₁kuīáuga tiē vūogai, aī₁kuīáuga grī'bai, aī₁kuīáuga kviētkos, aī₁kā' inrylnkt reīka, ar₁kā' padarī't reīka, visa ūtarinom, dīrbom, väiščojom, gražītkai inrylnkta bit visa; vesē gražī bit padarī'ta, dāiktas gražūs. Vežinējāū kanā norējāu, visa. Pasākē kuplōnas, neīkit

an̄ves̄es užan̄ko, ožaik̄it daiktañ, daiktē gerast iř gražast, iř ag diěuz dūoja vaikùs, móki·ti gerast, oves̄i taī nemókina, ves̄i tik dárba dírba, an̄lāuko aít, visa rejka dírpt. Turéjåu sú·nu, ožíras vienas manim̄ bit. Aš jám pati vienà buváu, ānas mānaz víras vienas. Ítep nedírbo, kab̄da-bař dirba, vifena· pàmeta, ožpas kita· aīma. Senest taī ima víena·, taī iř sažinái bústa, kólai nùmira. Ag prášom, kā· paprášom, diěvaz duója viso. Kā· diěuz duōs, taī viso iř. Ledakū· nebit žmoři· túomet, visi geri bit iř aš jíemi gerà buváu. Ot iř ūtarík tiktaik. Dožisa gražù, dožeraí, dožkanà nùveimi, dožeraí visa. Ir dár dožiso turéjåu ir avníkas ir káulníkas visa, viso, viso bit, kō tū nòri bit. Iř svečuōs ānés pasmùs átama, mēs pasjúos nuveimam, väiščojom rázom: rázom an̄vesélos, rázom svečuosna, rázom visuř väiščojom. Katrañ kraštañ užnori, tanà kraštañ ir vežúoja, teñ bústa, teñ žü·ri, káb̄ten zmónēs bú·ma, káb̄ visa. Kab̄atvežúoja, taī pasako, kab̄teñ zmónēs bùvo, kā· teñ zmónēs dírbo, kažbit, viso.

Nù, aš jāu geraí viso nèmenu. Gražitkà buváu, taī pònē davinéi tokas sukienkàs gražás, insirinkdinéjåu, ožapáudinéti davinéjo čeravi·kùs, atveždinéjo ištò Varšavo pôterkus gražùs, an̄káklo króvém, kab̄viso gražù bú·tu. Geraí bit mumi ir teñ, kanà vežavom, ir teñ bit gražù. Teñ bernukai grážu·s bit iř mergí·tēs grážos; vienì vienùs mēgo, jāni's muñ, mergí·tes, mēgo, ožmergí·tēs mēgo bernukùs. Kā· dírbom, sáké dírkit kažbú·tu gardù an̄válgi·mo. Vísa dírbom, kā· pasáké ir̄príke pam viso, ir̄príviram viso, ir̄iňrankam stála·gražai, ir̄átaima svečai. Ót vifa gražù bit. Aš padavinéjåu nái dâugèst. Ožpònē sáké, kažtù móki geraí iř žinai, kažpadúot vifa kā·, ožtiē kiti teñ dapadédinéjo kā· dírb. Alè padavinéti taī aš nái dâugèst davinéjåu. Sáké mán, ót kab̄ilga neprírylinkdinéča, kab̄vekáu, kab̄gražù, kab̄geraí, kákokám (kokiem) svečám pirmà padúot. Aš vifa žináu, vifa kā·. Ožkudéi manè mēgo? Mēgo iř ryňkt noréjo, ir̄pònē nedavinéi, sáko iř mán rejka. Pönas vienas atvažáu svečuosna išteñ, iš Krakòvo. Ānas sáké, kuž aš buváu, taī niěkur mán tèp..., niěko aš tèp nenoréjau, káb̄ ita... manè jāu užryňkt noréjo, sáké niěko tèp nemēgo, káb̄ jāu manè mēgo. Ožaš dár jeunà buváu, niěko nepažináu, kā· āni's teñ ūtarino. Ožtòi pònē pòtim pasáké viso, mán sáké, nevežúk teñ, búk čá, sažmanim̄. Išvežúosi kanà taī iř nætvežúosi šeñ, ožjám sáké nerlyňkt, nerlyňkíté. Víso átvežé išteñ insiryňkti, átveža abožokák kvičtka·, abožitas pôterkas insiryňkt dožatveža, víena· tokákblùska· átvežé, kadžuréti nemòžna, tokà gražl bit. Mán viso davinéjo inryňkt, käd insryňkča(p). Pònē manè neláido, viso ūtarino, káb̄ nevežúoča, káb̄ neaiča užito, noréj viso kažpaz jā· búča, kažpaz jā· ataidinéča, ót kō noréj.

Užrašyta iš Chaleckienés-Dicevičiūtės
Petronélės.

Zietelos tarmės mažai žinomų žodžių ir
slaviškų skolinių paaiškinimai

abò — arba	hâlasas (âlasas) — 1) triukšmas, 2) balsas
àg — kai	indîrbti — įtaisyti, įklampinti
ânas, anà — jis, ji	ingâdyti — įtikti, prisitaikyti
apeîti — įveikti, nugaléti	innarâvyti — įtikti, įtaikyti
ap(si)segdinéti — ap(si)vilkти	inrinkdinéti — papuošti, aprengti
ardýtis — 1) bartis, nesugyventi, 2) badytis, durti	insilaizdinéti — užsileisti
atsieîti, ateimasi, atsiéjo — 1) atitekti, 2) pasitaikyti	iškadavóti — gailéti
badânija — tardymas	itas, -a — šis, šitas, -à
bèz — be	iž — už
bliuskà — palaidinuké, bliuzé	iždaužinéti — muštis, daužytis
bõ, bà — nes	iždëgyti — uždegti
bõcius (bočis) — tévas	ižnoréti — užnoréti, pradéti noréti
brólaine — broliéné	ižvilkti — žr. užvilkti
bûrà (bûrià) — audra	kàb — žr. kap
chòts — nors	kàbgig — kaipgi
chvarabà — liga, blogybè, biaurybè	kabýti (kabinti) — liesti
chvâras, -à, — nesveikas, sergâs	kabõlai — kortomis metami burtai
ciêlas, -à — sveikas, pilnas, visas	kabõlnykas — kortų metikas, burtininkas
ciöngle — dažnai	kal(i) — jei, jeigu
dáiktas — 1) vieta, 2) miestas	kanà — kur (nurodo krypti)
dailýba — dalyba	kàp — kaip
dailýti — dalyti	klâpatas — rûpestis
dapadédinéti — padéti	klikas — riksma, klyksmas
daržiné — kluonas, pastatas javams ir šienui krauti	koplõnas — kunigas, klebonas
dažiûrëti — prižiûrëti	kõžnas — kiekvienas
dõ (dò) — 1) ir, 2) stiprinamoji da- lelytë	krûpä — truputj
draugë — šeimyna, šeima	kubkëlis — puodus
dûmoti — galvoti, manyti	kultis — 1) mušti(s), 2) dužti
dušinti (dušyti) — troškinti, dusinti	kunodà — bulvë
dùžas, -à — stiprus, tvirtas	kvietkà — gélé
ěsti, ěma (ěsti), ědë — valgyti, ěsti	lachmõnas — švarkas, rudiné
gâdnas, -à — geras, gerà	lachõné — dubuo
gaišinti (gaišyti) — naikinti	läpoti — tapšnoti
gajòvas — miško, miškinis	ledôkas (ledâkas) -à — blogas, prastas
gìg — gi	ljetis — lyti, piltis, tekëti
grâžitkas, -à — gražus, -i	mäcitkas, -à — mažas, -a, mažutis
grébstyi — glebeščiuoti, kabinéti	maciñtulikas, -a — mažutélaits
hardýti — žr. ardytis	mëgti — myléti
	ménas — ménuo
	meñcyti — kankinti
	mòža — gal, gal bût, maž

mòžna — galima
 mùsit (musít) — tur büt, tikriausia
 nāto — dargi, dar, net
 nechjòj — tegu
 nedavérkas — netikélis, kankintojas
 nùg — nuo
 pabúti — užtekti, pastovéti
 padkaldinéti — kaustyti
 padõtkai — mokesčiai
 pakí — kol, pakol
 pakultí — sudaužyti
 palùdnavoti — valgyti pavakarius, pus-dieniauti
 pamacitkù — pamažu, pamažéli
 pamèsti — palikti
 pariñkti — paimti, atimti
 paristi — pargriauti, parversti
 pas(i)déti — pamatyti, išvysti
 pasiköpti — pasislépti
 pasiženytí — susituokti, apsivesti
 paútaryti (ūtaryti) — žr. ùtaryti
 pažinti — suprasti
 pažf'sti — pažinti
 pérbúti — pragyventi, išgyventi
 pilnavóti — budéti, saugoti
 pðtim — paskui
 pðterkai (pðterkos) — karoliai
 prijunkti — priprasti
 pririñkti — paruošti, prirengti
 prisèg(diné)ti(s) — 1) risiekti, prisiekdi-néti
 prisirinkdinéti — rengtis, puoštis
 pritrinti — pritarkuoti
 rassakýdinéti — pasakoti
 rasirašyti — pasirašyti
 râščina — tešla, masé
 razdailýti — išdalyti, padalyti
 râzom — kartu
 razriñkti — paimti
 riñkti — 1) imti, 2) vesti žmoną
 rôdas, -à — linksmas, -a
 sà — su
 sagaišyti — sunaikinti, prapulti, sugadinti
 sakëpti (taria sakëpti) — iškepti

samarnavóti — sugadinti, sunaikinti
 sasibúti — susitaupytí, praturtéti
 sasidédinéti — susidéti
 sasiēti — suderéti, sulygti
 sasigriëbtí — susikibti, peštis
 sãvintis — tvirtinti, įrodinéti, dieva-žytis
 sylà — jéga
 spakaïnas, -a — ramus, -i
 spéšoti — skubéti
 splúsnos — plunksnos
 spritnùs, -à — greitas, -à, vikrus, -i
 stiéra — siená
 strychà (striechà) — stogas
 strycháuka — draudimo mokesčis, ap-draudimas
 strôkas — baimé
 sùdžià — teiséjas
 sukienkà — suknelé
 susièdas (sasiedas) — kaimynas
 šiltis — 1) ugnis, 2) šviesa, 3) gaisras,
 4) šiluma
 škodà (ir škôda) — gaila
 šviřti — švilpti
 tadaïk — tadà
 takì (gi) — vis délto, taipgi, taip pat
 tašlà — 1) tešla, 2) duonkubilis
 tâta — têté
 teñaka — ten, tenai
 térlé — molinis puodas, puspuodynè
 terlyka — puspuodynélè
 têsti — tempti, trauktí
 tiktaïk — tik, tiktaí
 tiurmà — kaléjimas
 trûdna — sunku
 tsaīk — šis, šitas, tas
 tužzoti — tasyti, tamptyti
 ùtaryti (ūtaryti) — kalbéti, šnekéti
 užeidinéti — leisti, sësti (saulei)
 užeti — pareiti
 užriñkti — 1) paimti, 2) apsivesti
 užsipiáuti — užstrukti piaunant, užsimiršti
 užsodinéti — įrodinéti, ginçytis
 užvilkti — suimti, nutempti

válgymas — pietūs	vùtaryti — žr. ùtaryti
válgyti — pietauti	zàras — tuoj, tuojau
vedòma — žinoma	zausiòdi — visada
večeróti — vakarieniauti	zòslanka — krosnies dangtis, pečia-
veséilia — vestuvės	dangtē
vesé (viesě) — sodžius, kaimo gatvę,	žáidotis — žaisti
kaimas	žáisti — groti, lošti
viekiaū — greitai	žývytis — maitintis
vilkùtas — vilkutis, vilko vaikas	žvírždos (tik dgs.) — smélis
visa lýgu — vistiek	

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЗЕТЕЛЬСКОГО ГОВОРА

А. Ю. ВИДУГИРИС

Резюме

В Дятловском (лит. *Zietela*) районе Гродненской обл. Белорусской ССР находятся деревни Засетье (*Zasēčiai*) и Погиры (*Pagiriai*), в которых еще можно найти людей, говорящих на литовском языке. На юг от границы Литовской ССР это самый далекий остров литовского языка. По традиции литовский говор этих деревень называется „Зетельским (Дятловским) говором“ („*Zietelos tarmė*“). По статистическим данным 1886 г. в Дятловском районе еще проживало 1156 литовцев. В настоящее время говорящих по-литовски можно насчитать до 30 человек, а понимающих литовский язык раза в три больше. Начиная с 1950 г., этот остров посещало немало языковедов из Литовской республики, но собранный материал не был опубликован.

Вниманию читателей здесь предлагаются несколько диалектологических текстов, записанных портативным магнитофоном в 1957 г. Тексты снабжены комментарием о главных фонетических и морфологических особенностях зетельского говора, а также словарем малознакомых слов и заимствований.

Пока ещё рано решать вопрос, к какому диалекту литовского языка относится Зетельский говор. Следует однако заметить, что по некоторыми особенностями вокализма (напр., сохранение звуков *q*, *ɛ* и дифтонгов *am*, *an*, *et*, *en* литературного языка: *grāštas* сверло, *iē̄sa* тянет, *sāmīs* черпак, *kānda* кусается, *sāmt* черпать, *reñ̄kos* пять) и консонантизма (напр., отсутствие основных элементов дзукского диалекта: *marti* сноха (невеста), *di'na* день, *dvi* две, *tædžas* дерево, *svæčas* гость). Зетельский говор приближается к диалекту юго-западных аукштайтов. По другим чертам Зетельский говор примыкает к дзукским с соседним с ними восточноаукштайтским говорам, как например: Лазунский, Вороновский, Радуньский и др. Среди таких особенностей отметим следующее: дифтонги *ie*, *uo* часто суживаются в *i* (у), *u* (ü) (*vi'nas* один, *nī'kas* никто, ничто, *jū'das* черный, *šū'pēc*, *rōnu's* у господ), а монофтонги *o*, *ē* дифтонгизируются в *uo*, *ie* (*núori* хочет, *žiūddis* слово, *bruolūkas* братец, *adbiegāu* прибе-

жал, *daržiniē* гумно), звукосочетания *tj*, *dj* сохраняются в окончаниях некоторых слов (*pàmeteu* потерял, *áudeu* ткала, *błiu* пчёл, *gañdo* петуха, *dañio* зуба) согласные *l*, *r*, *s*, *š*, *ž* и африкаты *č*, *dž* перед гласными *e*, *é*, *i* произносится твердо (*kâñlę* свинья, *lantà* доска, *inlyñdo* влез, *reke* крычал, *gražānis* красивее, *šašy* шесть, *mædžas* дерево, *trāčas* третий) и др. Встречаются некоторые фонетические особенности, редко проявляющиеся в других диалектах, как например, *ou* на месте литературного яз. *o* (*touli* далеко, *soudí:t* сажать) *ie* на месте *ei* (*sviēkas* здоровый, *viekâň* скоро) *z* на месте *ž* (*za:sis* гусь, *zvaizdë* звезда, *zvérës* зверь, *bazn̄i:ča* костёл) отсутствие согласных *k*, *g* перед звукосочетаниями *š*, *ž+t*, *d*, *č* (*šauštas* ложка, *pærni:šča(s)* прошлогодний, *žvirždos* песок) и др.

Морфология говора также содержит ряд своеобразных черт. Например, употребляются имена с суффиксами: *-i:ka* (*avýika* овца, овечка, *kânilútka* свинка, *karvbí:ka* коровка) *-utas* (*vilkùtas* волчонок, *kiškùtas* зайчонок, *langùtas* окошко) *-ikas-* в собственных именах — (*Valèrikas* Валерик, *Kôstikas* Костик, *Jùzikas* Юзик) *-iikas*, *-iika* в именах прилагательных — (*mâciukas*, *-à* малый, маленький, *maciñtulithas*, *-a* малосенький, крошечный, *sænitkas*, *-à* старенький). Также представляет интерес образование и изменение наречий (*tažai(k)* мало, *tažast* меньше, *nái*, *tažast* найменьше, *señai:k* давно, и соответственно сравнительная и превосходная степени: *senèst*, *nái*, *senèst*). Употребляются четыре местных падежа: инесив (*ãnas jâň kelè* он уже в дороге), иллятив (*ãmas nuvažáč keläň* он поехал в дорогу), адессив (*tu:sim* (*þ*) *astõku* *nérà* у нас денег нет), аллятив (*aš aimù námör* я иду домой). Внимание привлекают имена женского рода, которые имеют окончание *-ai* втворительном падеже единственного числа: *sa vi:nái savái pačái bú:sta* со одной своей женой живет; *sa jái nuvažáč* с ней поехал. Предполагается, что окончание *-ai* является остатком местоименных прилагательных, сохранению которого и распространению в другие части речи способствовала аналогия в русском и белорусском языках (ср. подчеркнутые окончания *-ой*, *-ей*). В говоре часто употребляются притяжательные местоимения: *mánas*, *manà* мой, моя, *távas*, *-à* твой, твоя, *sávas*, *-à* свой, своя, и некоторые атематические глаголы: *m̄kt(i)* спит, *aňt(i)* ходит, *skâñsl(i)* болит, *jést(i)* кушает, *dæst(i)* кладёт, *dúost(i)* дает. Своебразна форма прошедшего времени (3 л.) от глагола *büti* быть: *kárves mû:su* *büti dvì* у нас было две коровы; *büti dî:das sa bóbai* были дед с бабой. Сослагательное наклонение также сохраняет архаичный характер: 1л. ед. ч. *sakefçäp* спёк бы, *sukčapiës* крутился бы, 2л. *sadèktai* сгорел бы, *atvažú:tumeti* приехал бы, 3л. *bý:tu:p* был бы, *noréti:p* хотел бы, 1л. множ. ч. *dúotum* дали бы, *riňktumet* купили бы, 2л. *atvažú:tumet* приехали бы. Следует упомянуть и предлог (а в месте с тем и приставку) *sa* с (*sa savaïs vaikaïs* со своими детьми; *sádegé* сгорел; *satiko* встретил) и *pie* при, возле, у, к, около (*mæs sastójom piě iā:* мы остановились возле неё; *āni:s prijùnkæ*piě sávo* они привыкли к своему) и др.

Всё приведенное выше показывает насколько полезным для истории литовского языка может быть изучение Зетельского говора, несколько текстов которого здесь публикуется.